

Simo Pernu

Mikko Pohjola

ERO JA ISYYS

Opas eroperheiden kanssa työskenteleville

SISÄLLYS

ESIPUHE	2
1 JOHDANTO	4
2 VANHEMMUUDEN MUUTOKSET	7
2.1 Muutoksia vanhemmuudessa	7
2.2 Isyyden muutokset	11
2.3 Isyys käsitteenä	13
2.4 Isän merkitys lapselle	14
2.5 Äitiyden muutokset	16
2.6 Pohdintaboksi	17
3 EROVANHEMMUUS JA LAPSEN ETU	19
3.1 Erovanhemmuus – mitä se on	19
3.2 Yhteistyövanhemmuus	19
3.3 Tasa-arvo erotilanteessa	20
3.4 Lapsen etu erotilanteessa	22
3.5 Lapsen huolto, asuminen ja tapaamisoikeus erotilanteessa sekä selvityksen hankkiminen sosiaalitoimelta	26
3.6 Perheasioiden sovittelu	27
3.7 Huoltoriidat tuomioistuimissa	30
3.8 Pohdintaboksi	31
4 EROISYYS – MITEN ISÄ TULEE KUULLUKSI	33
4.1 Isän huomioon ottaminen ja kuuleminen erotilanteessa	33
4.2 Isän hyvinvointi ja lapsen etu	36
4.3 Isän ja äidin välinen tasa-arvo vs. lapsen etu	38
4.4 Pohdintaboksi	41
5 EROAUTTAJAT – VERKOSTOVOIMAA	42
5.1 Eroauttajat ja verkostoituminen	44
5.2 Eroauttajia – linkkejä ja vinkkejä	45
5.3 Pohdintaboksi	51
6 LOPPUSANAT	52
LÄHTEET	54

ESIPUHE

Suomalaisessa yhteiskunnassa äitiyden ja isyyden käsitteet ovat olleet murroksessa ja myös aktiivisemmin keskustelussa mukana 2000-luvulla. Vanhemmuuden muutokset erityisesti huoltoriitatilanteissa ovat olleet puheenaiheena mediassa ja laajemmassa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Esimerkkinä voidaan mainita Valtioneuvoston selonteko naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, joka linjaa aihetta yhteiskunnan tasolla. Selonteossa isänä oleminen halutaan nähdä yhä enemmän äitiyden kanssa tasavahvana vanhemmuuden muotona yhtäläisine oikeuksineen ja velvollisuuksineen. Kaikki nämä muutokset ovat haastaneet myös eroperheiden kanssa työskenteleviä tarkistamaan omia toimintamallejaan, jotta muun muassa huoltoriitatilanteissa sekä isä että äiti tulisivat tasavertaisesti kuulluiksi.

Näihin yhteiskunnallisesti esille tulleisiin haasteisiin etsi vastausta Euroopan sosiaalirahaston (ESR) ja Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) rahoittama kaksivuotinen (2010–2011) valtakunnallinen Tasa-arvoa erovanhemmuuteen – isät pois paitsiosta -projekti, jota Lahden ammattikorkeakoulu hallinnoi. Projektin tavoitteena oli tuottaa koulutusta, joka lisää ammattilaisten kykyä harkita isän tai äidin soveltuvuutta huoltajuuteen vailla perinteisiä sukupuoleen liitettyjä stereotyyppisiä käsityksiä. Projektin painopisteenä oli isänäkökulman lisääminen ammattilaisten työhön siten, että miesten ja naisten tasa-arvoisuus toteutuisi myös erotilanteissa.

Tämän osana projektia tehdyn käsikirjan pyrkimyksenä on toimia oppaana eroperheiden kanssa työskenteleville. Opas käsittelee vanhemmuuden muutoksia ja erovanhemmuutta tuoden isänäkökulman esille. Lisäksi on tarkoitus, että sosiaalialan ammattilaiset tulisivat tietoisiksi tasa-arvoisuuden merkityksestä erovanhemmuudessa ja tasa-arvoon vaikuttavista arvoista sekä asenteista.

Eroperheiden kanssa työskentelevät kohtaavat haastavia tilanteita, joihin ei aina löydy selkeitä vastauksia. Arjen keskellä ammattilaisten olisi kyettävä arvioimaan kriittisesti paitsi omia toimintatapojaan, myös sitä organisaatiota, jossa he toimivat. Eroperheiden kanssa työskentelevänä olet monien vaikeiden ja merkityksellisten päätösten edessä. Lapsen kehitykselle on eduksi, että hänellä on monia häneen sitoutuneita aikuisia. Lapsella on oikeus sekä isään että äitiin myös eron jälkeen, eikä vanhemmuus lopu eroon.

Toivon, että tästä oppaasta on sinulle apua tärkeässä ja vastuullisessa työssäsi.

Lahdessa 2.9.2011

Projektipäällikkö Mika Vänskä
Lahden ammattikorkeakoulu
Tasa-arvoa erovanhemmuuteen
– isät pois paitsiosta -projekti

1 • JOHDANTO

Vanhemmuus muuttuu, äitiys muuttuu ja isyys muuttuu. Koko yhteiskunta elää muutoksen aikaa. Samaan aikaan moni lapsi joutuu kohtaamaan vanhempiensa eron. Nämä muutokset luovat suuria haasteita vanhemmuudelle erotilanteessa ja sen jälkeen. Myös eroauttajien työ muuttuu. Työ muuttuu vaativammaksi ja edellyttää tekijältään joustavuutta sekä valmiuksia reagoida tapahtuviin muutoksiin.

Tämän oppaan tavoitteena on toimia ennen kaikkea ajatusten herättelijänä eroperheiden kanssa työskenteleville eli eroauttajille. Opas ei näin ollen tarjoa valmiita ratkaisuja, vaan rohkaisee oman työn pohdintaan ja kehittämiseen. Opas koostuu viidestä pääteemasta. Teemoja ovat vanhemmuuden muutokset, erovanhemmuus, lapsen etu, eroisyys sekä eroauttajien verkostoituminen. Pääteemojen sisällä punaisena lankana toimii isän näkökulma erotilanteessa.

Isän näkökulma oppaassa ei tarkoita vain isän näkökulman huomioimista. Oppaassa käsitellään myös lapsen etua koko perheen näkökulmasta. Opas pyrkii osoittamaan, että isän näkökulman ja vanhempien tasa-arvon huomioiminen erotilanteessa eivät ole lapsen ja koko perheen edun vastaisia, vaan päinvastoin. Oppaassa painotetaan erityisesti sitä, miten eroauttajat voisivat ottaa isän huomioon ja kuulla häntä erotilanteessa niin, että myös isä koki tullessa kuulluksi. Tämä voi olla haasteellista naisvaltaisella sosiaali- ja terveysalalla.

Pohdi lukemaasi ja peilaa tekstistä heränneitä ajatuksia omaan työhösi. Näin saat suurimman hyödyn irti oppaasta.

2 • VANHEMMUUDEN MUUTOKSET

Vanhemmuus muuttuu koko ajan. Sekä isyys että äitiys ovat muuttuneet Suomessa viime vuosikymmeninä ja varsinkin 2000-luvulla. Vanhat kulttuuriset ja yhteiskunnalliset odotukset vanhemmuudelle eivät enää vastaa sitä todellisuutta, jossa nykyisin elämme. Suomessa on paljon uusperheitä ja ydinperheen ihanne ei enää vastaa arkitodellisuuttamme. Uusiin perhemuotojen lisäksi heteroseksuaalisuus ei ole enää itsestäänselvyys liittyen vanhemmuuteen. Vaikka sateenkaariperheiden osuus on Suomessa vielä suhteellisen pieni, on yhteiskunnassa havaittavissa muutosta hyväksyvämpään ilmapiiriin homoseksuaalisuutta kohtaan.

2.1 MUUTOKSIA VANHEMMUUDESSA

Ennen isän ja äidin roolijako oli selkeä. Isän rooli nähtiin usein opittujen tehtävien kokonaisuutena, ei luonnostaan toteutuvana kuten äidillä. Nykyään äidin ja isän roolijako ei ole näin yksiselitteinen. Vaikka perinteinen vanhemmuuden roolijako on syvään juurtunut, niin muutosta lastenhoidon, kotitöiden ja muiden arjen askareiden tasaisempaan jakautumiseen vanhempien kesken on tapahtunut viime vuosikymmeninä.

PERINTEINEN ISÄN JA ÄIDIN ROOLIJAKO

Isän rooli

- tiedollinen
- taidollinen
- opittujen tehtävien kokonaisuus
- isällä oikeudet ja mahdollisuudet

Äidin rooli

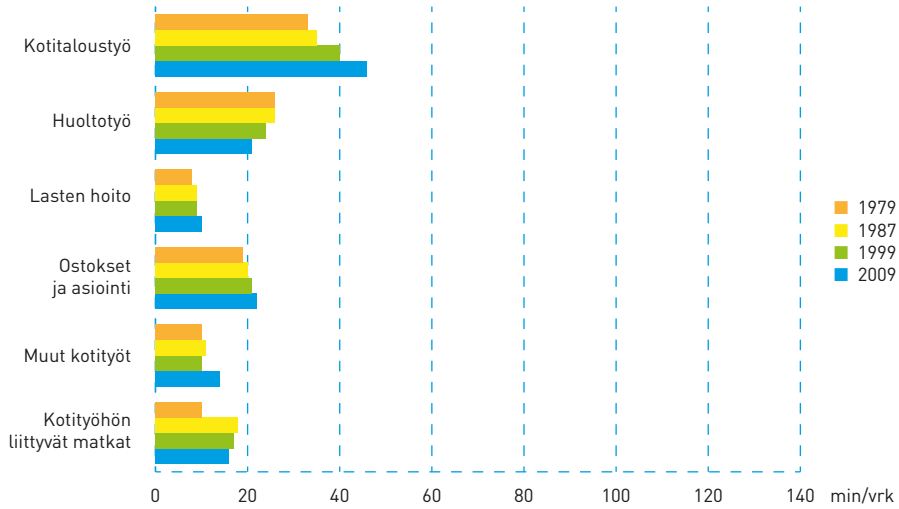
- kokonaisvaltainen
- hoivaava
- luonnostaan toteutuva
- äidillä velvollisuus

Oikealla oleva ylempi Tilastokeskuksen tilasto kuvaa osuvasti muutosta, joka on tapahtunut miesten roolissa kotitöihin liittyen vuodesta 1979 vuoteen 2009. Miehet käyttävät enemmän aikaa niihin kotitöihin, jotka on perinteisesti liitetty äidin tehtäviksi. Tämän tilaston valossa isät osallistuvat nykyään enemmän lasten hoitoon, kotitaloustöihin, kaupassa käyntiin sekä muihin kotitöihin kuin ennen. Toisaalta miehet käyttävät perinteisesti miesten töiksi miellettyihin huoltotöihin vähemmän aikaa kuin 30 vuotta sitten.

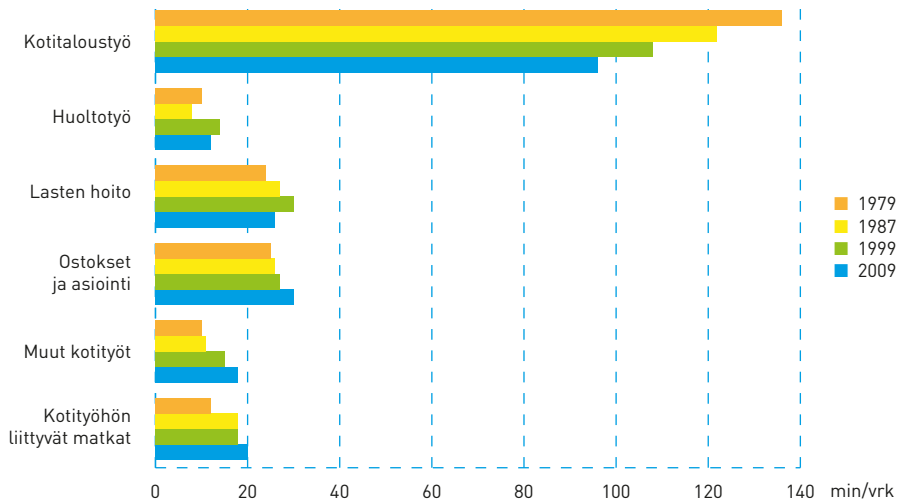
Oikealla olevasta alemmasta Tilastokeskuksen tilastosta puolestaan näkyy naisten kotitöihin käyttämä aika vuosina 1979–2009. Huomionarvoista on, että naisten kotitaloustöihin käyttämä aika on vähentynyt huomattavasti 30 vuoden aikana. Myös naisten lastenhoitoon käyttämä aika on kääntynyt laskuun, tosin vasta viimeisen 10 vuoden aikana. Samaan aikaan naisten huoltotöihin käyttämä aika on nykyisin suurempi kuin 30 vuotta sitten.

Näiden tilastojen valossa muutosta tasa-arvoisempaan kotitöiden ja lastenhoidon jakautumiseen on tapahtunut viimeisen 30 vuoden aikana. Isät osallistuvat aiempaa enemmän perheestä huolehtimiseen muutenkin kuin taloudellisesti.

Muutokset ihmisten arkielämässä eivät kuitenkaan aina näy yhteiskuntapolitiikan tasolla. Yhteiskuntapolitiikka ja suomalaiset arvot kulkevat käsi kädessä. Esimerkiksi äitiys on yhteiskunnassamme pysyvä arvo ja käsite äidinrakkaus kuuluu sanavarastoomme. Sanaa isänrakkaus ei kuitenkaan kuule yhtä usein ja vanhemmuuden muutoksista huolimatta on olemassa käsitys, että äidinrakkaudessa on jotain sellaista, mitä isänrakkaudessa ei ole. Kulttuuristen ja yhteiskuntapoliittisten tekijöiden lisäksi vanhemmuuden muutokseen vaikuttavat monet eri tähän aikakauden liittyvät asiat, joita ei aikaisemmin ollut saatavilla.

KUVIO 1. Miesten erityyppisiin kotitöihin käyttämä aika syksyllä 1979, 1987, 1999 ja 2009 [Tilastokeskus 2011].

KUVIO 2. Naisten erityyppisiin kotitöihin käyttämä aika syksyllä 1979, 1987, 1999 ja 2009 [Tilastokeskus 2011].

Yksi esimerkki vain tähän aikakauteen liittyvistä vanhemmuuteen vaikuttavista tekijöistä on nykuteknologia. Tietoa, viihdettä ja verkostoja on helposti saatavilla. Internetillä on suuri merkitys tieto- ja tukikanavana nykyvanhemmuudessa. Isien ja äitien internetkäyttäytyminen poikkeaa kuitenkin toisistaan. Äidit käyttävät internetiä erityisesti vertaistuen ja äitiyden jakamisen foorumina. Tämän voi huomata tutustumalla erilaisiin äitiyteen ja vanhemmuuteen keskittyviin internetpalveluihin ja niiden keskustelupalstoihin. Miehiä näillä keskustelupalstoilla tapaa harvemmin. Vanhemmuuden osalta isät näyttäisivät käyttävän internetiä enemmän tiedonhakuun kuin vertaistukeen tai muuhun vanhemmuuteen liittyvään keskusteluun.

Internetin lisääntynyt käyttö ei ole pelkästään positiivinen asia. Se voi aiheuttaa lieveilmiöitä, kuten riippuvuutta. Vanhempien internetin ja muiden nykyajan teknologian tarjoamien mahdollisuuksien liiallinen käyttö on pois lapselle annettavasta ajasta. Puhumattakaan siitä, jos vanhemmat yrittävät helpottaa omaa vanhemmuuttaan antamalla lapsen viettää liikaa aikaa internetin ja muun viihteen parissa.

ISYYS JA INTERNET

- Tiedonhaku yleensä ja isyyteen liittyen
- Irtiotto vanhemmuudesta
 - » sosiaalinen media (Facebook, Twitter ym.)
 - » pelit
 - » urheilu
 - » muu viihde

ÄITIYS JA INTERNET

- Internetillä ja internet-keskusteluilla suuri merkitys varsinkin nuorilla äideillä.
 - » keskustelupalstat (Vauva.fi, Kaksplus ym.)
 - » sosiaalinen media (Facebook, Twitter ym.)
- Internet toimii vertaistuen ja äitiyden jakamisen foorumina
 - » hyväksyntä, tuki omille valinnoille
- Toisaalta kilpailu ja pätemisen foorumi
 - » vertailu: kotiäidit ← → uraäidit, imettäjät ← → korvikkeen antajat jne.

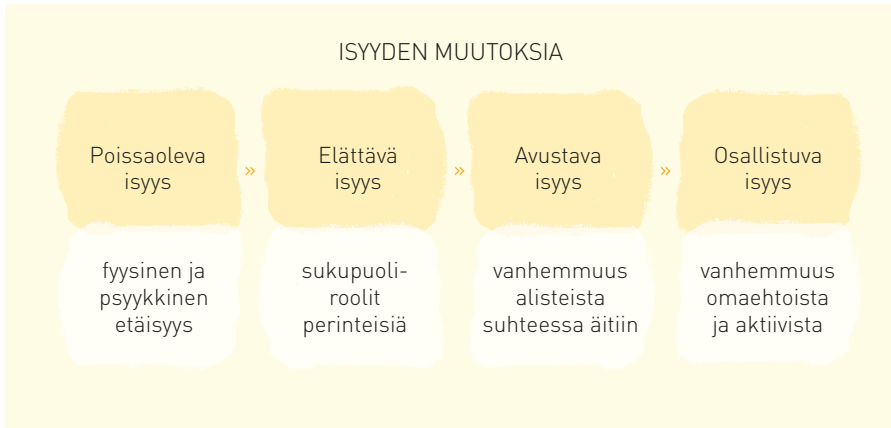
Internet tuottaa äideille sekä vertaistukea että vertaispainetta.

2.2 ISYYDEN MUUTOKSET

Suomalaisen mieheyden malli on ollut perinteisesti kapea-alainen ja maskuliininen. Se on ollut mieheyttä korostavaa ja samalla naisellisuutta välttävää. Suomalaisena miehenä olemiseen on kuulunut aggressio sekä rajoittunut ja hallittu tunteiden näyttäminen. Suomalaisen mieheyden malliin vaikuttaneita tekijöitä ovat olleet muun muassa miesten sotakokemukset ja niiden vaikutukset seuraaviin sukupolviin sekä yhteiskunnassamme vallinnut omillaan pärjäämisen ihanne ja työn ensisijaisuus. Suomalaisessa mieskuvassa on tapahtunut muutosta viime vuosikymmeninä. Tähän on vaikuttanut muun muassa isyyden muutokset. Voidaan toki kysyä, johtuuko mieheyden mallin muutos isyyden muutoksesta vai onko isyys muuttunut, koska mieheys on muuttunut.

Suomalaisessa yhteiskunnassa isyyttä ei enää nähdä vain passiivisena sivusta seuraamisena. Isyydestä on tullut enemmän ja enemmän aktiivista toimijuutta. Isyydestä puhutaan nykyisin yhä useammin samalla tavalla kuin äitiydestä. Termit kuten hoiva, huolenpito, läsnäolo ja vastuunotto lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista liitetään tänä päivänä myös isyyteen. Eli ne arvot, joita yhteiskunnassa on perinteisesti liitetty hyvään isyyteen, ovat muuttumassa ja tällä on vaikutuksensa isyyteen myös käytännön tasolla.

Isän rooli rakentuu suhteessa mieheyden eri rooleihin. Ympäristö määrittelee miehelle ne reunaehdot, joiden puitteissa isyyttään voi harjoittaa. Yhteiskunnalla ja sen arvoilla sekä miehen lähiympäristön suhtautumisella isyyteen on paljon vaikutusta siihen, millainen isä miehestä tulee. Toki isyyden muotoutumiselle on muitakin vaikuttajia, kuten miehen oma perimä, lapsuus sekä miehen suhde omiin vanhempiinsa.

Yllä olevassa laatikossa näkyy Jouko Hutusen tekstien pohjalta tulkittuna se muutos, joka isyydessä on tapahtunut viimeisten vuosikymmenien aikana. Toki poissaolevia, elättäviä, avustavia ja osallistuvia isiä on ollut aina, mutta yksi isyyden muodoista on tullut esiin voimakkaammin kuin muut eri aikakausina. Varsinkin sotien aikana ja heti niiden jälkeen isyys oli usein poissaolevaa. Isää ei välttämättä ollut ollenkaan esimerkiksi sodassa kaatumisen tai Suomen uudelleen rakentamisen vuoksi, eli isä oli fyysisesti poissa. Jos isä taas oli fyysisesti paikalla, niin hän saattoi olla henkisesti poissaoleva ja vetäytyvä. Suurin syy sota-ajan isien henkisellet poissaololle oli miesten traumaattisissa sotakokemuksissa.

Elättävää isyyttä voidaan kutsua myös perinteiseksi isyydeksi. Elättäjäisä huolehti perheen elatuksesta ja perheen äidin tehtäväksi jäi huolehtia kodin sekä lasten hoidosta. Erona poissaolevaan isyyteen on se,

että elättäjäisä oli läsnä kotona ollessaan. Tämä isyyden muoto oli Suomessa tyypillistä 1950–1970-luvuilla. Perinteistä isyyttä ja varsinkin sen suuntaisia asenteita on vielä nykyään, mutta se ei ole enää yleisin isyyden muoto.

1970-luvulla Suomessa alkoi yleistyä niin sanottu avustava isyys. Isät olivat äidin lisäresurssina lasten ja kodin hoidossa. Isät toimivat äitien ohjauksen alaisina kotitöissä, lastenhoidossa sekä muissa kodin askareissa. Myös äitien työssäkäynti lisääntyi, joten miesten mahdollisuudet jatkaa perinteistä isyyttä heikkenivät. Isät olivat yhtäkkiä uudessa roolissa ja pahimmillaan tämä johti siihen, että isä oli ikään kuin yksi perheen lapsista, jota äidin piti muistuttaa vastuista ja velvollisuuksista. Näin ollen vastuullinen ja suunnitelmallinen vanhemmuus jäi äidille. Perinteisen isän ja äidin roolijaon muutos ei ollut tarkoituksellista. Muutokset selittyvät pakottavilla yhteiskunnassa tapahtuneilla olosuh-

teiden muutoksilla kuten kaupungistumisella, jonka seurauksena esimerkiksi äitien työssäkäyminen lisääntyi.

Vähitellen avustavan isyyden myötä alkoi muutos kohti osallistuvaa isyyttä. Osallistuva isä on aktiivinen lapseensa liittyvissä asioissa. Aktiiviselle isälle lasten ja kodin hoitoon osallistuminen on itsestään selvää. Hänet voi tavata neuvoloissa, vanhempainilloissa sekä leikkikentillä. Myös suomalainen isyyskulttuuri on muuttumassa ja isät osallistuvat huomattavasti enemmän lastensa kasvatukseen kuin aiemmin.

2.3 ISYYS KÄSITTEENÄ

Isyyden käsite on monimuotoistunut. On biologisia, juridisia, sosiaalisia, geneettisiä ja psykologisia isiä. Biologisella isällä tarkoitetaan lapsen siittäjää, silloin kun lapsi on saanut alkunsa parisuhteen, seurustelun tai tapaamisen tuloksena. Biologisesta isästä tulee usein myös lapsen juridinen isä. Tämä tapahtuu isyyden tunnustamisen tai avioliiton isyysoloittamuksen kautta. Juridisella isällä tarkoitetaan lapsen laillista huoltajaa, joten juridisen isän ei tarvitse olla lapsen biologinen isä. Näin ollen juridiseksi isäksi voi tulla esimerkiksi adoption seurauksena. Geneettinen isä puolestaan on sukusolun luovut-

taja keinohedelmöitystä varten. Luovuttaja voi olla tuntematon, tosin lapsella on myöhemmin oikeus selvittää luovuttajan henkilöllisyys. Geneettisestä isästä ei yleensä tule juridista isää.

Sosiaalinen isä asuu yhdessä lapsen kanssa ja toimii kasvattajana lapsen arkielämässä. Sosiaalinen isä voi siis olla esimerkiksi biologinen isä tai äidin uusi puoliso. Tässä tilanteessa myös ympäristö olettaa usein, että lapsen kanssa asuva mies toimii kasvattajana, halusi hän sitä tai ei.

Psykologisella isällä on läheinen ja vastavuoroinen suhde lapsen kanssa. Psykologisen isyyden määrittely on välillä vaikeaa. Tämä johtuu muun muassa siitä, että psykologisen isän ei tarvitse välttämättä olla biologinen tai sosiaalinen isä. Psykologinen isä voi olla esimerkiksi äidin pitkäaikainen miesystävä, joka ei kuitenkaan asu samassa taloudessa lapsen ja äidin kanssa, mutta lapsen ja miehen välille on kehittynyt tunnepohjainen ja vahva kiintymys.

2.4 ISÄN MERKITYS LAPSELLE

Isän merkityksestä lapselle puhutaan nykyisin enemmän kuin viime vuosikymmeninä. Aiemmin katsottiin, että vain äiti voi mahdollistaa turvallisen kiintymyssuhteen lapsen ja vanhemman välillä. Nykyään isät nähdään yhä useammin tasavahvoina toimijoina äitien kanssa. Käsitys siitä, että isällä ja äidillä olisi samat oikeudet ja velvollisuudet liittyen esimerkiksi vanhemmuuteen sitoutumiseen tai vanhempainvapaisiin on vahvistumassa.

Yhteiskunta tarjoaa isälle mahdollisuuden jäädä hoitamaan lasta vanhempainvapaan muodossa. Vuonna 2011 äitiysvapaa oli noin neljä kuukautta, isyysvapaa noin kolme viikkoa ja vanhempainvapaa noin kuusi kuukautta. Vanhempainvapaan voi pitää kumpi tahansa vanhemmista. Kaikki suomalaiset isät eivät kuitenkaan tartu tilaisuuteen jäädä vanhempainvapaalle. Työ- ja elinkeinoministeriön vuoden 2009 selvityksen mukaan noin 12 % isistä piti vanhempainvapaata ja suurin osa heistäkin käytti vain kuukauden mahdollisesta kuudesta kuukaudesta. Syynä vanhempainvapaiden epätasaiselle jakaantumiselle isän ja äidin välillä on pidetty käytännön asioita, kuten taloudellisia perusteita. Miehen palkka on usein suurempi kuin naisen. Myös imetys on usein syynä äidin kotiin jäämiselle. Vanhempainvapaiden epä-

tasaiseen jakautumiseen vaikuttavat käytännön syiden lisäksi edelleen vanhemmuuden perinteiset roolimallit, sekä vanhempien omat asenteet vanhemmuuteen liittyen. Vanhemmuuden muutoksista ja isyyden muutoksista huolimatta on edelleen yleistä, että isät ajattelevat olevansa ensisijaisesti perheen elättäjiä ja lasten hoidon kuuluvan äidille.

Vaikka muutosta vanhempien rooleissa ja lastenhoidon jakautumisessa on tapahtunut viime vuosikymmeninä, niin kehitys on ollut hidasta. Esimerkiksi lapsen syöttäminen ja pukeminen ovat edelleen enemmän äidin vastuulla. Tasaisemmin jakautuvat muun muassa lapsen kanssa leikkiminen, lapsen nukkumaan laittaminen ja lapsen kylvetäminen.

Isän ja lapsen välille syntyvä kiintymyssuhde on usein erilainen kuin lapsen ja äidin välinen kiintymyssuhde. Isän ja lapsen välinen kiintymyssuhde ei ole pääsääntöisesti yhtä intensiivinen kuin äidin ja lapsen. Tämä johtuu siitä, että äiti on yleensä ensisijainen lapsen hoitaja. Lapselle on kuitenkin tärkeää, että hän voi muodostaa kiintymyssuhteen myös isään. Isän ote vanhemmuuteen on erilainen. Isät ovat usein esimerkiksi leikeissä fyysisempiä ja vähemmän verbaalisia kuin äidit. Leikit isän kanssa ovat pyöritte-

lyä, painimista, kujeilua sekä hulluttelua. Leikit äidin kanssa ovat yleensä rauhallisempia ja sisältävät esimerkiksi lauluja ja loruja. Isän ja äidin erilaisia tapoja lapsen kanssa olemiseen pohdittaessa on kuitenkin muistettava, että ei sorruta mustaval-

koiin yleistyksiin. On toki vanhempia, jotka toimivat erilailla kuin edellä esitetyissä tavoissa leikkiä lasten kanssa. Se ei silti poista sitä, että isät ja äidit ovat usein erilaisia toimintatavoiltaan.

2.5 ÄITIYDEN MUUTOKSET

Kulttuuriset ja yhteiskunnalliset odotukset rakentavat äitiyttä. Nämä odotukset määrittävät ja ylläpitävät käsitystä hyvästä äitiydestä. Äitiys on ollut suomalaisessa kulttuurissa näkymätöntä ja yksityisessä elämässä tapahtuvaa. Näkyväksi äitiys on tullut paheksuntana, esimerkiksi median kautta, vasta kun äitiys ei ole vastannut yhteiskunnallisia ja kulttuurisia odotuksia.

Äitiyteen liittyy odotuksia, jotka eivät ole paljon muuttuneet. Äidiltä on odotettu ja odotetaan oikeaa ikää, kokoa ja näköä. Esimerkiksi liian nuoreksi äidiksi miellettyä päivitellään ja paheksutaan. Toisaalta lastenvaunuja työntävä äiti, jonka kasvoissa on paljon lävistyksiä, saattaa saada osakseen paheksuvia katseita. Muita Suomessa äitiyteen liitettäviä kirjoittamattomia odotuksia ovat heteroseksuaalisuuden ja ydinperheen arvostaminen ainoana oikeana vaihtoehtona, kotiäitiyden ihanne sekä parisuhteen harmonian ylläpitäminen. Nämä ovat odotuksia, joihin vain harva äiti pystyy arjessaan vastaamaan. Tämä odotusten ja arkikokemusten vastamattomuus saattaa johtaa herkästi riittämättömyyden, syyllisyyden ja epävarmuuden tunteisiin. Myös suomalaista äitiyteen liittyvää sosiaali- ja terveysalan työtä tai ammatillista auttamistyötä saattavat oh-

jata nämä samat kulttuuriset normit, arvot ja merkitykset. Näiden normien, arvojen ja merkitysten pohjalta tehdään tulkintoja ja toimenpiteitä, joilla pyritään vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin.

Nykyään on kuitenkin hyväksyttävämpää olla ”erilainen äiti” ja rikkoa niitä normeja ja arvoja, joita äitiyteen on aiemmin liitetty ja yhä liitetään. Tänä päivänä äitiys on moninaisempaa. Äidit käyvät enemmän töissä ja keskittyvät oman uran luomiseen. Äitiyden muuttuminen yksilöllisemmäksi on tuonut mukanaan myös lieveilmiöitä. Vanhat kulttuuriset ja yhteiskunnalliset odotukset siitä hyvästä äitiydestä vaikuttavat edelleen. Samalla on saatavilla runsaasti uutta ja ristiriitaista tietoa siitä, millaista äitiyden pitäisi olla. Äidit eivät välttämättä enää tiedä, miten pitäisi toimia ja mikä on oikea tapa olla äiti. Vanhojen normien ja arvojen tilalle on tullut uusia arvoja ja normeja, kuten yksin pärjäämisen vaatimus, yksilöllisyyden ja menestymisen paine sekä suorituskeskeisyys. Pahimmillaan äidit tuntevat syyllisyyttä ja riittämättömyyden tunnetta, ovat väsyneitä, ahdistuneita tai jopa masentuneita. Myös naisten alkoholinkäyttö ja väkivaltaisuus ovat lisääntyneet yhteiskunnassamme.

2.6 POHDINTABOXI

Tiedostatko työssäsi isyydessä ja äitiydessä tapahtuneet muutokset?

Oletko työssäsi joustava? Pystytkö reagoimaan yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin ilman muutosvastarintaa?

Miten isän ja äidin perinteisen roolijaon murros näkyy työssäsi?

Näkykö osallistuva isyys työssäsi?

Johtuuko mieheyden mallin muutos isyyden muutoksesta vai onko isyys muuttunut, koska mieheys on muuttunut?

Pohdi käsitettä isänrakkaus. Miten määrittelisit sen? Mitä samaa ja erilaista siinä on verrattuna äidinrakkauteen?

Pohdi median merkitystä isyyden ja äitiyden muokkautumiseen.

Pohdi arvoja, joita yhteiskunnassa on perinteisesti liitetty hyvään isyyteen sekä sitä miten arvot ovat muuttuneet. Miten kuvaisit tätä muutosta?

Miten vanhempainvapaiden tasaisempaa jakautumista voitaisiin edistää?

Millaisia ristiriitaisia odotuksia ja paineita äitiyteen ja isyyteen liittyy? Miten vanhempia voisi tukea näiden paineiden kohtaamisessa?

Millaisena olet itse kokenut isyyden, äitiyden ja vanhemmuuden muutokset työssäsi? Pohdi asiaa myös oman elämäsi kannalta.

Millaisena näet tulevaisuuden isyyden ja äitiyden?

3 • EROVANHEMMUUS JA LAPSEN ETU

Kuten aiemmin jo todettiin, on vanhemmuus muuttunut sekä yhteiskunnan että arjen tasolla Suomessa. Samaan aikaan sekä avio- että avoerojen määrät ovat lisääntyneet. Nämä muutokset ovat tuoneet suuria haasteita ammattilaisille, jotka tekevät työtä perheiden parissa. Perinteiset toimintamallit esimerkiksi eroperheiden kanssa työskennellessä eivät enää välttämättä riitä. Erotilanteissa eroauttajan on otettava huomioon entistä syvällisemmin muun muassa isän rooli lapsen elämässä, sekä arvioitava sitä, missä määrin vanhempien tasa-arvo on ristiriidassa lapsen edun kanssa.

3.1 EROVANHEMMUUS – MITÄ SE ON

Nykyisin keskimäärin 30 000 lasta kokee vanhempiensa eron vuosittain. Se on suuri määrä maassa, jossa on vain hieman yli viisi miljoonaa ihmistä. On siis tärkeää puhua erovanhemmuudesta. Erovanhemmuudesta puhutaan, kun avo- tai aviopari, joilla on yhteinen tai yhteisiä lapsia, eroavat. Vanhemmuus jatkuu vaikka puoliset eroavat, eli vanhemmuus on koko elämän läpi jatkuva tehtävä.

Erovanhemmuutta on monenlaista ja siihen liittyy paljon erilaisia käsitteitä. On lähi- ja etävanhempia, yksinhuoltajia ja niin

edelleen. Toisaalta viime vuosina on käytetty myös käsitteitä lapsen kanssa asuva vanhempi, lapsesta erillään asuva vanhempi sekä muualla asuva lapsen vanhempi, koska ne koetaan vähemmän leimaaviksi. Myös erovanhemmuus käsite saatetaan kokea leimaavaksi ja toisena vaihtoehtona on käytetty käsitettä vanhemmuus eron jälkeen. Tätä on käytetty, koska erovanhemmuus käsitteen voi ymmärtää niin, että vanhemmuus eron jälkeen olisi jotenkin perustaltaan erilaista kuin ennen eroa. Näin asia ei kuitenkaan välttämättä ole. Vanhemmuuteen liittyvät käytännön asiat, kuten vanhemman läsnäolon määrä lapsen elämässä, saattavat muuttua eron myötä, mutta vanhemmuus sinällään ei muutu tai sen ei ainakaan pitäisi muuttua. Myös vanhempien keskinäisen yhteistyön vanhemmuuteen liittyen tulisi jatkua eron jälkeen.

3.2 YHTEISTYÖVANHEMMUUS

Yhteistyövanhemmuus tarkoittaa sekä isän että äidin aktiivista osallistumista vanhemmuuteen. Arkipäivän tasolla yhteistyövanhemmuus näkyy vanhempien toimivana yhteistyönä esimerkiksi lastenhoidon ja kotitöiden hoitoon liittyen. Toimivassa yhteistyövanhemmuudessa myös työn ja perheen yhteensovittami-

nen sujuu ja vanhempien välinen työnjako on tasa-arvoinen. Muita toimivan yhteistyövanhemmuuden tunnusmerkkejä ovat vanhempien joustavuus konflikti- ja ristiriitatilanteissa, lapsen edun ja näkökulman huomioiminen sekä huolehtiminen siitä, että lapsella pysyy myönteinen kuva toisesta vanhemmasta. Yhteistyövanhemmuus voi jatkua myös eron jälkeen. Silloin tosin puhutaan yleensä jaetusta vanhemmuudesta, varsinkin jos lapsista huolehtiminen jakautuu tasaisesti eron jälkeen.

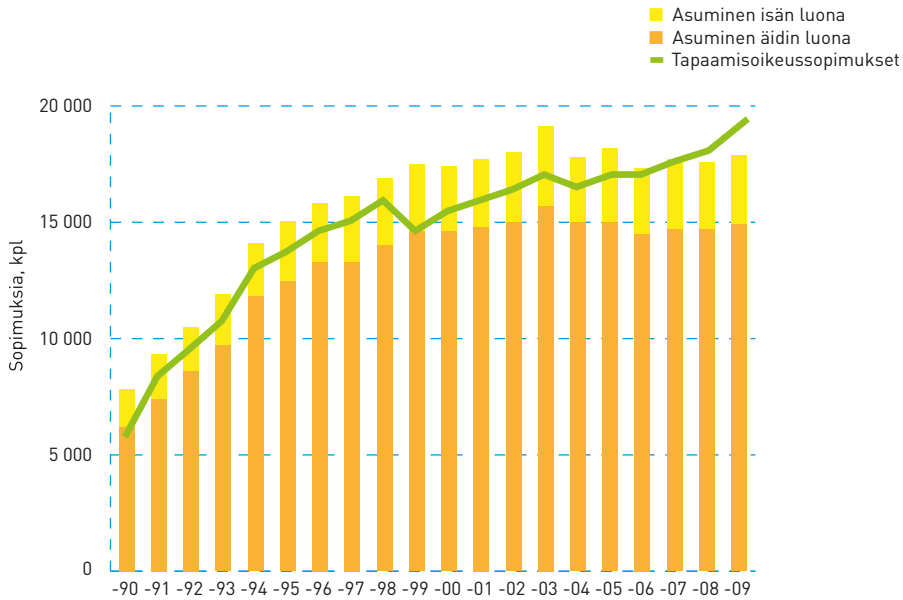
TOIMIVA YHTEISTYÖVANHEMMUUS VAATII VANHEMMILTA:

- Kykyä joustavuuteen konflikti- ja ristiriitatilanteissa
- Kykyä huomioida lapsen etu ja näkökulma
- Kykyä ylläpitää myönteistä kuvaa lapsen silmissä toisesta vanhemmasta
- Kykyä ymmärtää toistensa merkitys lapsen elämässä
- Pyrkimystä välttää konflikteja, kun lapsi on paikalla
- Pyrkimystä keskinäiseen luottamukseen ja toimivaan kommunikaatioon vanhempien välillä

Puhutaan sitten yhteistyövanhemmuudesta tai jaetusta vanhemmuudesta, niin periaate on sama. Oleellista yhteistyövanhemmuudessa eron jälkeen on se, että vanhemmat kykenevät omasta erokriisistään huolimatta ymmärtämään myös toisen vanhemman merkityksen lapsen elämässä. Tärkeää on myös, että vanhemmat kykenevät erottamaan oman parisuhteen päätymisen ja vanhemmuuden toisistaan. Eli erosta huolimatta vanhemmat pystyvät tekemään yhteistyötä lapsen asioissa ja kantavat yhdessä vastuun lapsistaan. Erittäin oleellinen seikka yhteistyövanhemmuudessa on vanhempien suhtautuminen toisiinsa eron jälkeen, kun lapsi on paikalla. Toimivassa yhteistyövanhemmuudessa vanhemmat eivät puhu toisistaan kielteisesti lapselle. Yhteistyövanhemmuudessa korostuvat samat asiat niin parisuhteen aikana kuin eron jälkeen.

3.3 TASA-ARVO EROKRIISILÄHTÖSSÄ

Erilaisissa julistuksissa, kuntien lapsipoliittisissa ohjelmissa ja viranomaisille suunnatuissa asiakirjoissa eronnut isä nähdään Suomessa yleensä tasavertaisena vanhempana äitiin nähden. Isällä on samat oikeudet oli hän eronnut tai ei. Siitä huolimatta isän vanhemmuudesta saatua tulla jopa toissijaista avo- tai avioerotilanteessa. Lapsen etu on tärkein erotilanteessa. Tämä ei kuitenkaan muuta sitä, että myös isällä on tarve lapseen ja lapsella tarve isään. Yhdessä ennen eroa asuneen

KUVIO 3. Sosiaalilautakunnan vahvistamat sopimukset asumisesta ja tapaamisoikeudesta 1990–2009, kpl [Säkkinen & Forss 2010, 1].

isän ja lapsen välille on yleensä muodostunut kiintymyssuhde, jonka ei tulisi katketa eron hetkellä.

Anne Forssin ja Salla Säkkinen kirjoittaman Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Lapsen elatus ja huolto 2009 -raportin mukaan vuonna 2009 sosiaalilautakunnissa vahvistettiin 35 224 lapsen huoltoa koskevaa sopimusta. Yhteishuolto sovittiin 93 %:ssa sopimuksista. Tapauksista 6 %:ssa sovittiin yksinhuolto äidille. Vastaavasti yksinhuolto sovittiin isälle vain 1 %:ssa tapauksista.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2009 tilastosta voi nähdä, että sosiaalilautakunnan vahvistamat sopimukset asumisesta ja tapaamisoikeuksista eron jälkeen ovat lisääntyneet Suomessa vajaan kahdenkymmenen vuoden aikana noin 8 000:sta yli 17 500:aan vuodessa. Tilapäisesti määrä on käynyt lähes 20 000:ssa. Kuten oppaassa on jo aiemmin todettu, on isyys kolmen viime vuosikymmenen aikana muuttunut ja isät osallistuvat enemmän lastensa hoitoon. Tästä huolimatta lasten asuminen isän luona eron jälkeen ei ole lisääntynyt samalla aikavälillä.

Samasta Lapsen elatus ja huolto -raportista selviää myös, että sosiaalilautakunnissa vahvistetuissa sopimuksissa lähivanhemmuus jakautuu niin, että noin 80 %:ssa tapauksista lähivanhempana toimii eron jälkeen lapsen äiti.

Näiden tietojen perusteella voidaan havaita, että vaikka yhteishuolto on yleisin muoto sopia lapsen huollosta, niin siitä huolimatta vain 20 %:ssa lähivanhempana toimii isä. Oma keskustelunsa on se, mistä tämä kertoo. Onko oikeasti niin, että naiset vain ovat näin usein sopivampia lähivanhemmiksi? Toisaalta, missä määrin asiaan vaikuttavat perinteiset sukupuoliroolikäsitykset ja -asenteet? Nämä ovat esimerkkejä niistä vaikeista asioista, joita eroperheiden kanssa työskentelevät joutuvat nykyään pohtimaan.

3.4 LAPSEN ETU EROILANTEESSA

Kuten jo aiemmin todettiin, erotilanteessa lapsen etu on ensisijainen. Vanhempien tehtävänä on huolehtia lapsen hyvinvoinnista myös eron aikana ja sen jälkeen. Eroperheiden kanssa työskentelevien on omalla työllään tuettava vanhempia ja pyrittävä varmistamaan lapsen edun toteutuminen erotilanteessa.

LAPSELLA ON OIKEUS MYÖS EROILANTEEN JÄLKEEN:

- Hyvään hoitoon ja kasvatukseen
- Myönteisiin ja läheisiin ihmissuhteisiin
- Iän ja kehitystason mukaiseen valvontaan ja huolenpitoon
- Turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön
- Ymmärrykseen, turvaan ja hellyyteen
- Ruumiilliseen koskemattomuuteen

Lapsella on oikeus samoihin asioihin niin eron jälkeen kuin ennen eroa. Vanhempien tulisi pystyä huolehtimaan lapsen hyvästä hoidosta ja kasvatuksesta omasta erokriisistään huolimatta. Lapsen läheiset ihmissuhteet eivät saisi katketa eron vuoksi. Tämä voi olla ongelmallista, koska eroon saattaa liittyä katkeruutta sekä puolisoa että puolison sukulaisia ja ystäviä kohtaan. Kun erokriisi on käynnissä, on haastavaa huolehtia lapsen turvallisuudesta ja virikkeellisestä kasvuympäristöstä. Haastavuudesta huolimatta eroavien vanhempien tulisi pyrkiä siitä huolehtimaan. Näiden oikeuksien lisäksi lapsella on oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen. Lapsen ruumiillisen koskemattomuuden rikkominen on asia, jota ei saa tapahtua missään olosuhteissa. Iso rooli vanhempien tukemisessa on eroauttajilla. Vanhemmat tarvitsevat tukea niin erokriisissä kuin vanhemmuudessakin. Tuen kautta vanhempien on helpompi antaa lapselle sitä ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä, jota lapsi eron pyörteisissä kipeästi tarvitsee.

Lapsi käy läpi monenlaisia tunteita vanhempiensa eron aikana. Hän saattaa tuntea olevansa vastuussa vanhempiensa erosta ja kokea syyllisyyttä. Toisen vanhemman muuttaessa pois kotoa, voi lapsi kokea hylkäämisen tunteita. Vanhem-

pien, viranomaisten sekä muiden eroauttajien on ensisijaisen tärkeää pyrkiä pitämään lapsi ajan tasalla eron aikana. Tämä lisää lapsen turvallisuuden tunnetta, kun hän ei joudu kohtaamaan yksin vanhempien erosta johtuvaa epävarmuutta. Lapsi saattaa jäädä yksin eroon liittyvien pelkojen, toiveiden sekä tunteiden kanssa, koska on mahdollista, että vanhemmat eivät aina jaksa eron pyörteisissä huolehtia lapsen tarpeista riittävästi.

LAPSI TARVITSEE EROKRIISITILANTEESSA:

- Varmuutta, että hän saa pitää molemmat vanhempansa
- Yhteydenpitoa molempiin vanhempiin
- Turvallisuuden tunnetta
- Kuulluksi tulemisen tunnetta
- Rohkaisua ilmaista toiveitaan ja tunteitaan
- Hyväksyntää
- Ajankohtaista tietoa muutoksista, suunnitelmista ja perhetilanteesta
- Neuvoja lojaliteettiristiriitoihin

Lapsi saattaa pohtia ja pelätä menettävänsä vanhempansa tai ainakin toisen vanhemmistaan eron vuoksi. Vanhempien on siis ensisijaisen tärkeää pyrkiä hoitamaan eroon liittyvät asiat niin, että lapsella pysyy varmuus molempien vanhempien säilymisestä erosta huolimatta. Tämä luo lapselle turvallisuuden tunnetta, jota lapsi tarvitsee erotilanteessa jopa normaalia enemmän. Jokainen aikuinen tietää, miten inhottava tunne epä tietoisuus on. Siitä huolimatta lapsia pidetään helposti epä tietoisuudessa, kun vanhemmat eroavat. Lapsi ei tiedä eroon liittyvistä käytännön asioista, kuten missä hän asuu eron jälkeen tai kenen kanssa. Lapsen tulisi saada vanhemmiltaan ajankohtaista käytännön tietoa eron vaiheista ja siitä, mitä eron jälkeen tapahtuu. Vanhempien tulisi rohkaista lasta ilmaisemaan tunteitaan ja toiveitaan. Siten lapsi kokee tulleen kuulukuksi ja hyväksytyksi. Vaikeita asioita lapsen kannalta ovat myös erilaiset lojaliteettiristiriidat. Lapsi tuntee, että hänen on oltava molempien vanhempien puolella. Tämä voi johtaa ristiriitaan, jos vanhempien näkemykset eroavat toisistaan, kuten eron aikana usein tapahtuu. Vanhemmat eivät saa laittaa lasta asemaan, jossa hän joutuu valitsemaan puolensa tai tasapainoilemaan vanhempiensa välissä.

Eroperheiden kanssa työskentelevien on tärkeää tiedostaa nämä oikeudet ja tarpeet, joita lapsella on vanhempien erotessa. Silloin eroauttajat pystyvät tukemaan vanhemmuutta niin, että vanhemmat voivat vastata lapsen tarpeisiin oikein. Vanhemmuuden tukeminen on syytä huomioida eroauttamisessa tärkeänä osana työtä. Se on yhtä tärkeää kuin käytännön asioista, kuten lapsen huollosta ja elatuksesta huolehtiminen.

3.5 LAPSEN HUOLTO, ASUMINEN JA TAPAAMISOIKEUS EROTILANTEESSA SEKÄ SELVITYKSEN HANKKIMINEN SOSIAALITOIMELTA

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta määrittelee, mitä lapsen huolto on. Lain mukaan se on lapsen henkilökohtaisista asioista huolehtimista. Lapsen huollosta vastaa lapsen huoltaja tai huoltajat. Lapsen huoltaja päättää esimerkiksi lapsen asuinpaikan, nimen, äidinkielen, uskonnon sekä vastaa lapsen kasvatuksesta.

Yleensä lapsen vanhemmat sopivat lapsen huollosta erotilanteessa yhteisymmärryksessä ilman suuria ristiriitoja. Ristiriitilanteissa sovintoa yritetään hakea lastenvalvojan tai perheneuvolan tuella. Mikäli lapsen huoltoon liittyvät asiat aiheuttavat niin suuria ristiriitoja vanhempien välillä, että niitä ei saada sovittua lastenvalvojan tai muiden eroauttajien tuella, ratkaistaan lapsen huoltajuus oikeudessa. Tällöin käräjäoikeus saattaa pyytää sosiaalitoimelta selvitystä vanhempien valmiuksista huoltajiksi. Selvitys tehdään kuitenkin vain mikäli oikeus sitä pyytää. Selvityksessä arvioidaan vanhemmuutta useasta eri näkökulmasta. Hyvän hoidon ja kasvatuksen näkökulmasta arvioidaan muun muassa lapsen ja vanhemman välistä suhdetta ja vuorovaikutusta sekä sitä, miten ja missä määrin vanhempi on osallistunut lapsen hoitoon. Vanhemmuutta arvioidaan myös iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon näkökulmasta eli arvioidaan esimerkiksi sitä, miten vanhempi asettaa lapselle rajoja. Näiden lisäksi arvioidaan muun muassa vanhempien kykyä tarjota lapselle turvallinen, hellä ja ymmärtäväinen kasvuympäristö, jossa lapsella on viirikkeitä ja vanhemmalla aikaa olla läsnä.

Selvityksessä otetaan huomioon myös vanhempien käytännön edellytykset hyvään vanhemmuuteen. Tähän vaikuttavia seikkoja ovat esimerkiksi vanhempien terveydentila, taloustilanne sekä asumisjärjestelyt.

Selvityksen jälkeen tuomioistuin ratkaisee asian kokonaistodistelun perusteella. Selvityksen lisäksi asiaan vaikuttavat vanhempien henkilökohtainen kuuleminen tuomioistuimessa sekä muu todisteilu. Vaihtoehtoisia huoltomuotoja ovat yhteishuolto, yksinhuolto sekä rajoitettu yhteishuolto. Tuomioistuin ratkaisee myös lapsen asuinpaikan ja tapaamisoikeuden laajuuden, sekä lapselle maksettava elatusavun suuruuden.

3.6 PERHEASIOIDEN SOVITTELU

Perheasioiden sovittelu on tarkoitettu perheille, joissa vasta mietitään eroa sekä perheille, joissa ero on jo tapahtunut. Tässä luvussa keskitytään eron jälkeiseen perheasioiden sovitteluun.

Perheen ristiriidat ja mahdollisia oikeustoimia vaativat asiat on avioliittolain mukaan pyrittävä ensin ratkaisemaan perheasioiden sovittelun avulla. Kunnilla on velvollisuus järjestää perheasioiden sovittelu, mutta vanhemmille siihen osallistuminen on vapaaehtoista. Sovittelussa on eron jälkeen pyrkimyksenä se, että perhe onnistuisi perheasioiden sovittelijoiden tukemana ratkaisemaan ristiriitojaan ja näin turvaamaan lapsen edun. Tavoitteena on sopimus, johon molemmat vanhemmat ovat valmiita sitoutumaan. Hyviä vaihtoehtoja perinteiselle lakisääteiselle perheasioiden sovittelulle ovat Norjasta lähtöisin oleva Follo-malli sekä suomalainen Fasper-hanke, jossa pyritään luomaan uusi toimintamalli perhesovitteluun.

Follo-malli on lähtöisin Norjasta ja sieltä saadut tulokset ovat olleet lupausta herättäviä. Suomessa Follo-mallin käyttöönoton suunnittelua varten perustettiin oikeusministeriön alainen työryhmä, jota johti käräjäoikeuden tuomari Marjo Naapi. Työryhmän selvityksen pohjalta Follo-mallin mukainen asiantuntija-avustajan käyttö huoltoriitojen sovittelussa otettiin käyttöön 1.1.2011 Helsingin, Espoon, Oulun ja Pohjois-Karjalan käräjäoikeuksissa.

Follo-mallissa juridiikan asiantuntijan eli tuomarin tehtävänä on vastata muun muassa sovittelun johtamisesta ja asiantuntijan tehtävien määrittelystä yhdessä asiantuntija-avustajan kanssa. Tuomari on myös vastuussa siitä, että sovittelussa aikaansaatu sovinto on lapsen edun mukainen. Asiantuntija-avustajaksi on sopiva esimerkiksi sosiaalityön tai psykologian ammattilainen. Avustajan tehtävänä on muun muassa ohjata vanhempien keskustelua, avata lukkiutuneita ristiriitatilanteita sekä pitää vanhempien ja tuomarin fokus lapsen edussa. Tärkeä osa avustajan työtä on tarkkailla perhettä ja pyrkiä havaitsemaan mahdolliset sovittelun esteet, kuten väkivalta tai lapsen hyväksikäyttö.

Suomen sovittelufoorumin Fasper-hankkeessa tutkitaan ja kehitetään fasilitatiivista perhesovittelua. Fasper-hankkeessa on tarkoitus luoda perhesovitteluun uusi toimintakonsepti ja uusia käytäntöjä fasilitatiivisen sovittelun pohjalta. Fasilitatiivinen sovittelu pohjautuu teoriaan, jossa tarkoituksena on saada osapuolten tarpeet esiin ja jäsentää sekä sovittaa niitä fasilitaattorin eli sovittelijan avulla. Fasilitatiivisessa sovittelussa jokaisen vaiheen perusteellinen käsittely ja loppuun saattaminen on välttämätöntä hyvän lopputuloksen aikaansaamiseksi. Fasilitaattorina toimii puolueeton koulutettu sovittelija. Hän auttaa osapuolia neuvottelemaan ja tukee osapuolia mielipiteen muodostamisessa, informaation jakamisessa ja tiedon tuottamisessa. Fasilitaattori ei tee päätöksiä neuvottelun kohteena olevista asioista, mutta huolehtii siitä, että sopimus on molemmille osapuolille kohtuullinen. Hankkeesta toteutetaan vuosina 2009–2012. Hankkeessa yhteistyökuntina toimivat Porvoo, Sipoo, Tuusula, Kerava, Järvenpää ja Helsinki.

3.7 HUOLTORIIDAT TUOMIOISTUIMISSA

Kun vanhemmat riitautuvat lapsen huoltoon liittyvissä asioissa niin pahasti, että yhteisymmärrykseen ei päästä lastenvalvojan tuella tai perheasioiden sovittelulla, johtaa tilanne oikeusprosessiin, jossa määritellään lapsen huoltoon liittyvät asiat. Oikeusprosessi alkaa, kun toinen vanhemmista vie asian hakijana vireille tuomioistuimeen. Vireillepanon jälkeen toisesta vanhemmasta tulee kuultava hakijan esittämiin argumentteihin.

Käytännössä huoltoriita tarkoittaa tilannetta, jossa vanhemmat pyrkivät tuomioistuimessa todistamaan oman vanhemmuutensa paremmaksi kuin mitä se riidan toisella osapuolella on. Huoltoriitoja on erilaisia. On huoltoriitoja, joissa molemmat vanhemmat ovat periaatteessa yhtä sopivia huoltajiksi ja kykenevät molemmat rakastavaan ja huolehtivaan vanhemmuuteen. Sitten on huoltoriitoja, joissa molemmilla tai toisella vanhemmalta on esimerkiksi psykososiaalisia ongelmia, jotka haittaavat täysipainoista vanhemmuutta. Osa näistä riidoista on kroonistunut. Silloin riita on pitkäaikainen ja sovittamaton.

Lapsen asema huoltoriidoissa on vaikea. Lapsi ei ole virallisesti asianosainen, eikä lapselle määrätä edunvalvojaa. Samaan aikaan lapsi on kuitenkin riidan keskiössä, koska hän on yleensä tekemisissä molempien vanhempiansa kanssa. Tämä on ongelmallista, koska vanhemmat ovat riitautuneita ja lapsi joutuu tasapainoilemaan vanhempiansa välissä.

Huoltoriidat ovat myös monimutkaistuneet. Tähän on vaikuttanut muun muassa isyyden roolin vahvistuminen, monikulttuurisuuden lisääntyminen suomalaisissa perheissä sekä aiempaa tarkemmin asioita tarkastelevat oikeuskäsittelyt.

3.8 POHDINTABOXI

Esimerkkitapaus työn ja perheen yhteensovittamisen vaikeudesta eron jälkeen:

Lapsi on 4-vuotias ja arkisin päivähoidossa. Lähivanhemmuus on äidillä. Tapaamissopimus on tehty niin, että lapsi on isän luona joka toinen viikonloppu. Isä on ollut työttömänä, mutta saanut nyt työpaikan. Työ on vuorotyötä, johon sisältyy myös viikonlopputyötä, eli joka toinen viikonloppu ei enää ole välttämättä vapaa. Kun isä on töissä viikonloppuna, hän ei voi ottaa lasta luokseen, koska silloin lapselle ei ole hoitajaa tai hoitopaikkaa. Äiti on haluton sopimaan muutoksesta tapaamissopimukseen. Äiti haluaa muuttuneesta tilanteesta huolimatta pitää kiinni joka toisesta viikonlopusta.

Isä olisi halukas ottamaan työn vastaan. Isä haluaisi, että lapsi voisi olla hänen luonaan vapaapäivien mukaan joustavasti.

Pohdi eroauttajana, miten voisit tukea tilanteen kaikkia osapuolia niin, että lapsen etu toteutuu?

4 • EROISYYS – MITEN ISÄ TULEE KUULLUKSI

Miksi on niin paljon isiä, jotka kokevat, että eroauttajat eivät ole kuulleet heitä erotilanteissa? Mitä voitaisiin tehdä, jotta isät kokisivat, että heitä on kuultu? Mitä hyötyä siitä voisi olla esimerkiksi lapselle, jos isä kokisi tulleen kuulluksi? Siinä muutamia niistä kysymyksistä, joita tämä luku rohkaisee pohtimaan. Luvun tarkoituksena on herätellä ajatuksia ja uusia näkökulmia isän kohtaamiseen tilanteissa, joissa mies on usein haavoittuvaisimmillaan ja epävarma omasta ja lastensa tulevaisuudesta. Luvussa pohditaan myös sitä, miksi isän ja äidin välisestä tasa-arvosta erotilanteessa puhuminen leimataan usein lapsen edun vastaiseksi keskusteluksi?

Tietoa näihin kysymyksiin ei ole saatavilla paljon. Isätutkimusta ei ole juurikaan tehty Suomessa, tosin se lisääntyy koko ajan. Vaikeaa on myös löytää tietoa tai tutkimusta eroisyydestä, tai siitä, miten isä tulisi ottaa huomioon erotilanteessa.

4.1 ISÄN HUOMIOON OTTAMINEN JA KUULEMINEN EROTILOANTEESSA

Kun vanhemmat eroavat, niin heidän kriisinsä jää helposti taka-alalle, koska lapsen etu sitä vaatii. Voidaan kuitenkin kysyä, missä määrin on lapsen etu, että hänen vanhempansa eivät käsittele omaa erokriisiansä. Lapsen huoltajuuteen ja asumiseen

liittyviä päätöksiä tehdään usein juuri silloin, kun erokriisi on pahimmillaan. Kriisissä oleva ihminen ei välttämättä käytä samalla tavalla kuin normaalisti. Tunteet, kuten epätoivo, ahdistus ja pelko saattavat olla mielessä päällimmäisinä. Samaan aikaan tulisi kuitenkin ajatella rationaalisesti lapsen parasta, olla epäitsekäs ja toimia asiallisesti erilaisissa viranomaistapaamisissa. Tämä on hyvin haastava yhtälö.

Isät ovat erokriisinsä aikana usein riippuvaisia sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmästä. Ne ovat naisvaltaisia ja niissä puhutaan ”kieltä”, jota isät eivät välttämättä ymmärrä. Miehin tapa hahmottaa maailmaa ei ole vallitsevana suomalaisessa sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmässä.

Miesten ja naisten tapa käsitellä vaikeita asioita on usein erilainen. Myös ne kulttuuriset käsitykset ja odotukset, joita eroon liittyä, eroavat isillä ja äideillä. On yleistä, että isät pelkäävät menettävänsä ero prosessin myötä lapsensa. Toisaalta äitien odotusarvo lasten suhteen on eron jälkeen yleensä se, että lapset jäävät äidin luokse asumaan. Nämä odotusarvot voivat johtaa siihen, että isän erokriisi vaikeutuu entisestään.

Eroperheiden kanssa työskentelevien olisi hyvä tiedostaa isän ja äidin erilaiset lähtökohdat erotilanteessa. Tulisi myös ottaa huomioon isien ja äitien erilaiset tavat käsitellä erokriisiä. On hyvä, kun eroauttaja pyrkii työssään huomioimaan sekä isän että äidin. Pyrkimys ei kuitenkaan takaa sitä, että molemmat kokisivat tullessa kuulluksi ja huomioituksi tasavertaisesti. Toisaalta ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa varmistaa sitä, että isä ja äiti kokisivat tullessa kuulluksi. Eroauttajan on kuitenkin hyvä ottaa huomioon ainakin seuraavia käytännön asioita, kun isä tulee käsittelemään lapseen liittyviä asioita eron jälkeen tai sen aikana:

- Isän erokriisi ja sen vaihe
- Isän mahdolliset negatiiviset ennako-odotukset naisvaltaiseksi mieltämäänsä sosiaalityötä ja muuta eroauttamista kohtaan
- Isän mahdollinen ennako-odotus äidin suosimisesta lasten huoltoon ja asumiseen liittyen
- Isän mahdollinen ennakkokäsitys siitä, että peli on jo menetetty
- Isä saattaa ajatella, että mikäli hän tuo ilmi tunteitaan ja ajatuksiaan rehellisesti, niin se heikentää hänen mahdollisuuksiaan

Tämä ei suinkaan tarkoita, että isän käsitykset olisivat osuvia ja oikeita. On vaikea yksilöidä niitä syitä, jotka saavat isän ajattelemaan näin. Yksi syy lienee eroauttamisen naisvaltaisuus. Myös se vaikuttaa, että isien negatiiviset erokokemukset ovat usein juuri niitä, joista isät keskenään puhuvat, hyvien kokemusten jäädessä vähemmälle huomiolle.

Tärkeää on ottaa huomioon myös se, kumpi puolisoista on ollut jättävänä osapuolena. On mahdollista, että jättävä osapuoli on jo ehtinyt mielessään käsitellä eroa, kun taas jätetylle parisuhteen loppuminen on saattanut tulla täydellisenä yllätyksenä. Silloin on todennäköistä, että erokriisi on raskaampi jätetylle osapuolelle ja se saattaa heijastua myös siihen, miten hänen vanhemmuutensa näyttäytyy eron jälkeen. Toki on myös parisuhteita, joissa eropäätös tehdään yhdessä, mutta näissäkin tapauksissa toisen puolison on täytynyt tehdä aloite, josta keskustelu erosta on saanut alkunsa.

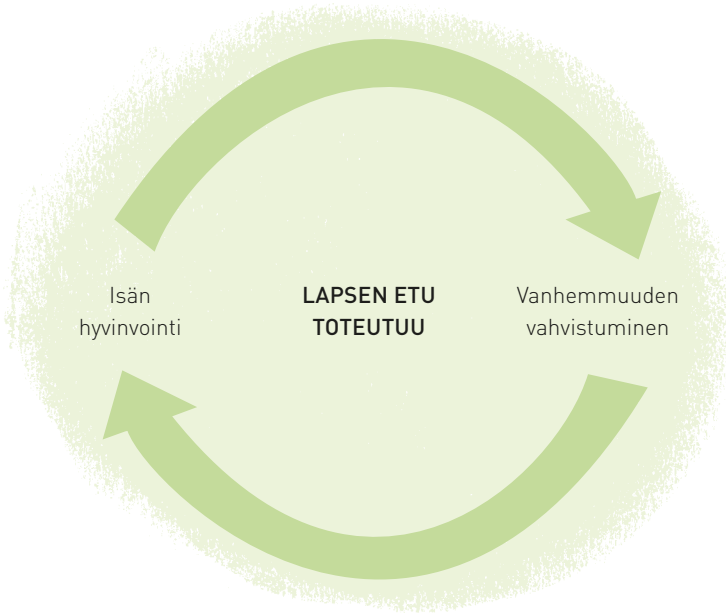
Kun isä tulee viranomaisen tai muun eroauttajan luokse eron jälkeen, niin hän voi olla jätetty osapuoli, jolla erokriisi on pahimmillaan. Samaan aikaan hänellä saattaa olla negatiivisia ennako-odotuksia liittyen mahdollisuuksiinsa lapsien huollon ja asumisen suhteen. Hän on siis juuri menettänyt kumppaninsa ja pelkää samaan aikaan menettävänsä myös lapsensa. Mies saattaa kokea olonsa uhatuksi ja käyttäytyä tavalla, joka voidaan tulkita uhkaavaksi. Miehen käytös ei kuitenkaan välttämättä ole normaalisti tämän kaltaista. Miehen käytöksestä ei voida myöskään suoraan päätellä sitä, miten hän käyttäytyy lastensa seurassa. Eroauttajan näkökulmasta on tärkeää, että tässä tilanteessa vältetään liian nopeita johtopäätöksiä miehen isyyden laadusta. Eroauttajan on huolehdittava myös siitä, että isällä on mahdollisuus tuoda tunteensa ja ajatuksensa turvallisesti esille, jotta hän voisi kokea tullessa kuulluksi. Näin toimimalla voidaan tukea isän hyvinvointia ja edistää lapsen etua.

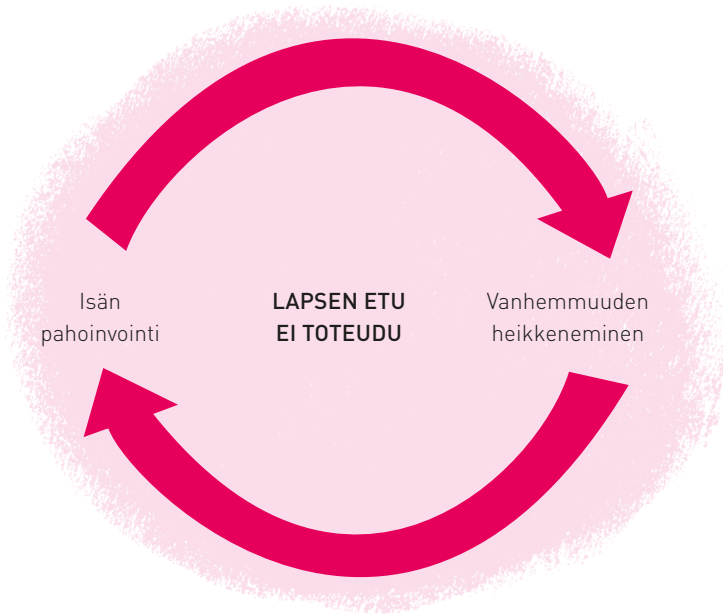
4.2 ISÄN HYVINVOINTI JA LAPSEN ETU

Kuvio 4 Isän hyvinvoinnin kehä havainnollistaa merkitystä, joka isän hyvinvoinnilta voi olla lapsen edun kannalta. Isän hyvinvointi lisääntyy, kun isä kokee tulleen kuulluksi ja arvostetuksi vanhempana eroprosessin aikana. Kun isä voi hyvin, heijastuu se suoraan myös hänen vanhemmuutensa laatuun. Kun vanhemmuus vahvistuu, niin se puolestaan lisää isän hyvinvointia entisestään. Syntyy itseään ruokkiva positiivinen kehävaikutus, joka vaikuttaa lapsen edun toteutumiseen positiivisesti.

Sama kehävaikutus voi olla myös negatiivinen, kuten kuviossa 5 Isän pahoinvoinnin kehä voidaan havaita. Isän hyvinvointi saattaa kärsiä, jos hän kokee eron jälkeen oman vanhemmuutensa vähemmän tärkeäksi kuin äidin vanhemmuuden. Tämä hyvinvoinnin heikkeneminen heijastuu suoraan isän vanhemmuuteen, joka puolestaan lisää pahoinvointia entisestään ja itseään ruokkiva negatiivinen kehä on valmis.

KUVIO 4. Isän hyvinvoinnin kehä.

KUVIO 5. Isän pahoinvoinnin kehä.

4.3 ISÄN JA ÄIDIN VÄLINEN TASA-ARVO VS. LAPSEN ETU

Isän ja äidin tasa-arvosta puhuminen herättää helposti vasta-argumentin, että erotilanteessa lapsen etu on tärkein, ei isän ja äidin välinen tasa-arvo. Tämä on ihan totta, mikäli isän ja äidin välinen tasa-arvo olisi ristiriidassa lapsen edun kanssa. Tämä luku pyrkii argumentoimaan, että isän ja äidin välinen tasa-arvo ei ole ristiriidassa lapsen edun kanssa. Isän ja äidin välinen tasa-arvo ei tarkoita esimerkiksi sitä, että lapsen asumisen pitäisi toteutua tilastollisesti puoliksi isän ja äidin luona. Se ei tarkoita myöskään sitä, että tehtäisiin lapsen edun vastaisia päätöksiä vanhempien tasa-arvon nimissä. Se tarkoittaa isän ja äidin puolueetonta sekä tasa-arvoista kuulemista ja huomioon ottamista. Se tarkoittaa myös tasa-arvoisia lähtökohtia, kun arvioidaan vanhemmuutta ja tehdään päätöksiä lapsen asumisesta ja huollosta.

Seuraavassa argumentteja, jotka osoittavat, että isän ja äidin tasa-arvoisella ja puolueettomalla kuulemisella sekä huomioon ottamisella erotilanteessa voidaan edistää lapsen edun toteutumista.

Kun molemmat vanhemmat kokevat tullessa kuulluksi erotilanteessa, heijastuu se heidän hyvinvointinsa positiivisesti ja tämä on lapsen etu.

Kun isän ja äidin valmiudet huoltajiksi arvioidaan ilman eri sukupuoliin perinteisesti liitettyjä stereotyyppisiä käsityksiä, on todennäköisempää, että lapsen etu toteutuu.

Kun eroperheiden kanssa työskentelevä ottaa huomioon miehen ja naisen erilaiset tavat käsitellä ja jäsentää tunteitaan sekä ajatuksiaan eroon liittyen, varmistaa hän samalla, ettei hän tee liian hätäisiä johtopäätöksiä isän tai äidin vanhemmuuden laadusta ja tämä on lapsen etu.

Oletus, että äitiys on jotenkin arvokkaampaa kuin isyys tai toisinpäin, ei ole lapsen etu.

Kun eroperheiden kanssa työskentelevä ottaa huomioon työssään kulttuuriset ja yhteiskunnalliset sekä käytännön tasolla tapahtuneet muutokset sekä isyydessä että äitiydessä, varmistaa hän samalla, että lapsen etu toteutuu paremmin.

Positiivisesta kehityksestä huolimatta isä ja äiti eivät ole vielä tasa-arvoisessa asemassa erotilanteessa ja se ei ole lapsen etu.

On lapsen etu, että aktiivisempi ja osallistuvampi isyys sekä tasa-arvoisempi kotitöiden jakautuminen näkyisi myös isien lisääntyneenä lähivanhemmuutena tilastollisesti.

Nämä ovat toki vain argumentteja ja jokainen voi mielessään pohtia vasta-argumentteja. Tärkeintä on, että asiaa pohditaan ja se herättää ajatuksia. Vain näin voidaan mennä kohti yhteiskuntaa, jossa erotilanteessa äidin ja isän tasa-arvo ja entistä parempi lapsen edun toteutuminen on mahdollista.

4.4 POHDINTABOXI

Pyritkö kohtaamaan työssäsi miehen eri tavalla kuin naisen sukupuolierot huomioiden?

Pohdi miehen ja naisen välistä tasa-arvoa erotilanteessa:

- Missä määrin miehen ja naisen välinen tasa-arvo on ristiriidassa lapsen edun kanssa?
- Tarvitseeko miehen ja naisen tasa-arvosta puhua erotilanteessa?

Milloin olet itse kokenut onnistumisen kokemuksia auttaessasi eroperheitä?

- Mikä mahdollisti onnistumisen?
- Mikä oli hyvää?
- Mitä tekisit toisin?

5 • EROAUTTAJAT – VERKOSTOVOIMAA

Tämän luvun tarkoituksena on koota yhteen Suomessa toimivia eroauttajia. Luvussa esitellään monipuolisesti niitä toimijoita, jotka pyrkivät työssään auttamaan erotilanteessa olevia perheitä. Mukana on erilaisia kuntien tarjoamia palveluja, kuten sosiaalitoimen ja perheneuvolan palvelut. Sen lisäksi esitellään järjestöjen ja yhdistysten sekä seurakuntien tarjoamia palveluja eroauttamiseen liittyen.

EROAUTTAJIA

Julkisen sektorin toimijoita

- Sosiaalitoimi
- Perheneuvola
- Äitiys- ja lastenneuvolat
- Terveyskeskukset

Kolmannen sektorin toimijoita

- Mannerheimin lastensuojeluliitto
- Lastensuojelun keskusliiton Neuvokeskus
- Miessakit
- Ensi- ja turvakotien liitto
- Pienperheyhdistys
- Yhden vanhemman perheiden liitto
- Hyvä erovanhemmuus
- Elatusvelvollisten liitto
- Suomen uusperheellisten liitto
- Väestöliitto

Muita

- Seurakunnat
- Perheasiain neuvottelukeskus
- Työterveys
- Sukulaiset ja ystävät

5.1 EROAUTTAJAT JA VERKOSTOITUMINEN

Eroauttamisen kenttä on laaja. On julkisen sektorin toimijoita, kuten sosiaalitoimi ja perheneuvola. Yksityisen sektorin toimintaa eroauttamiseen liittyen on tarjolla vähemmän. Toisaalta kolmas sektori on erittäin aktiivinen erilaisissa erotoiminnoissaan. On paljon järjestöjä ja yhdistyksiä, jotka antavat oman tärkeän panoksensa eron pyörteissä kamppailevien ihmisten auttamiseksi. Ei sovi myöskään unohtaa erilaisia julkisen ja kolmannen sektorin projekteja ja hankkeita.

Puitteet hedelmälliselle yhteistyölle eroauttajien välillä ovat siis olemassa. Esimerkiksi tämän oppaan suunnitteluun osallistunut asiantuntijaraati koostui julki-

sen sektorin ja kolmannen sektorin työntekijöistä sekä opiskelijoista. Yhteistyö oli erittäin toimivaa ja rakentavaa. Jos oppaan suunnitteluun olisi osallistunut esimerkiksi vain opiskelijoita tai julkisen sektorin työntekijöitä, niin se olisi saattanut näkyä oppaassa yksipuolisuutena.

Yhteistyötä ja verkostoitumista tarvitaan eri toimijoiden sisällä ja välillä. Toimivat käytännöt, kokeilut ja mallit on hyvä saada eteenpäin. Tämä onnistuu vain verkostoitumalla ja tekemällä yhteistyötä. Eroauttajien verkostoituminen on hyödyllistä myös asiakkaan kannalta. Mikään palvelu ei pysty vastaamaan yksin kaikkiin asiakkaan tarpeisiin. Hyvät verkostot auttavat silloin, kun halutaan saada aikaan asiakkaan edun kannalta paras lopputulos.

VERKOSTOVOIMAA!

Julkinen sektori

- Sosiaalitoimi
- Perheneuvola
- Erilaiset hankkeet ja projektit
- ym.

Kolmas sektori

- Mannerheimin lastensuojeluliitto
- Miessakit
- Hyvä erovanhemmuus
- Erilaiset hankkeet ja projektit
- ym.

5.2 EROAUTTAJIA – LINKKEJÄ JA VINKKEJÄ

Julkinen sektori

Sosiaalitoimi

Jokaisessa Suomen kunnassa toimii sosiaalitoimen alainen lastenvalvoja. Lastenvalvojan tehtävänä on auttaa vanhempia lasten asumiseen, huoltoon ja elatukseen liittyvissä asioissa. Lastenvalvojan tehtäviin kuuluu myös isyyden selvittäminen, lapsen huolto-, asumis- ja tapaamis-oikeussopimuksen sekä lapsen elatussopimuksen vahvistaminen. Lastenvalvojan tehtävien lisäksi sosiaalitoimi auttaa eroavia ja eronneita muun muassa talouteen liittyvissä asioissa. Lisätietoa sosiaalitoimesta löytää kuntien internetsivujen kautta.

Perheneuvola

Perheneuvolat ovat kuntien tai kuntayhtymien alaisia toimijoita. Ne tarjoavat ohjausta ja neuvontaa lapsille, nuorille sekä perheille. Perheneuvolat järjestävät esimerkiksi perheterapiaa, vanhemmuuden tukemiseen tarkoitettuja palveluita sekä verkostoterapiaa. Perheneuvoloilla on oma tärkeä roolinsa eroauttamisessa. Eroperheen vanhemmat voivat tarvita tukea erokriisissä ja omassa vanhemmu-

nessaan eron jälkeen. Toisaalta perheen lapset ja nuoret saattavat oireilla eron vuoksi. Myös tähän tarpeeseen perheneuvolat pystyvät vastaamaan. Lisätietoa perheneuvoloiden toiminnasta löytää kuntien internetsivujen kautta.

Muut julkisen sektorin toimijat

Sosiaalitoimen ja perheneuvolan lisäksi moni julkisen sektorin toimija tekee ainakin epäsuorasti eroauttamistyötä. Muun muassa äitiys- ja lastenneuvolat sekä terveyskeskukset osallistuvat vanhempien sekä lasten auttamiseen. Esimerkiksi terveyskeskus on usein se taho, johon haudutaan, kun erokriisi on akuutissa vaiheessa.

Kolmas sektori

Mannerheimin lastensuojeluliitto

Mannerheimin lastensuojeluliitto on kansalaisjärjestö, joka toimii ympäri Suomea. Sen pyrkimyksenä on edistää lasten ja lapsiperheiden hyvinvointia Suomessa. Mannerheimin lastensuojeluliitolla on 567 paikallisjärjestöä sekä yli 92 000 jäsentä. Mannerheimin lastensuojeluliitto on kaikille avoin. Eron hetkellä Mannerheimin lastensuojeluliitolta voi saada tukea esimerkiksi auttavan puhelimen sekä vertaisryhmien kautta.

Lisätietoa Mannerheimin lastensuojeluliiton internetsivuilta

→ www.mll.fi

Lastensuojelun keskusliiton Neuvokeskus

Neuvokeskus tarjoaa palveluita ja neuvoja lapsiperheille eroon liittyvissä asioissa. Toimintamuotoina ovat muun muassa Ero-neuvo-tilaisuudet sekä Vanhemman neuvorhytmät. Neuvokeskus sijaitsee Helsingissä, mutta se tarjoaa palveluita myös muualla Suomessa. Neuvokeskus tarjoaa myös koulutusta eroihin liittyen esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan toimijoille.

Lisätietoa osoitteessa

→ www.eroneuvo.fi

Miessakit

Miessakkien tavoitteena on parantaa miesten kokonaisvaltaista hyvinvointia yhteiskunnassamme. Miessakit pyrkivät tavoitteeseensa erilaisten projektien ja palveluiden kautta. Eroihin liittyen Miessakit tarjoavat esimerkiksi vertaisryhmiä eronneille miehille sekä Erosta elossa - palvelua.

Lisätietoa Miessakkien toiminnasta löytyy internetosoitteesta

→ www.miessakit.fi

Ensi- ja turvakotien liitto

Ensi- ja turvakotien liitto auttaa lapsia ja perheitä, jotka elävät vaikeissa ja turvottomissa oloissa. Liitto on valtakunnallinen ja toimii keskusjärjestönä 28 jäsenyhdistykselleen. Keskeisimpänä palveluna liitolla on ensi- ja turvakodit. Niiden lisäksi liitto on mukana erilaisissa projekteissa ja tarjoaa esimerkiksi perhekuntoutusta.

Lisätietoa Ensi- ja turvakotien liiton internetsivuilta

→ www.ensijaturvakotienliitto.fi

Pienperheyhdistys

Pienperheyhdistyksen tarkoituksena on edistää lasten asemaa ja tasa-arvoista lapsuutta. Pienperheyhdistys on uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton yksinhuoltajien perustama kansalaisjärjestö. Pienperheyhdistys kuuluu Ensi- ja turvakotien liittoon. Perustehtävänä yhdistyksellä on lasten hyvinvoinnin edistäminen ja vanhemmuuden tukeminen vaikeissa elämäntilanteissa.

Lisätietoa Pienperheyhdistyksen internetsivuilta

→ www.pienperhe.fi

Yhden vanhemman perheiden liitto

Yhden vanhemman perheiden liitto on lastensuojelujärjestö, joka pyrkii parantamaan yhden vanhemman perheiden sosiaalista, taloudellista ja oikeudellista asemaa. Liitto tarjoaa monipuolista apua erotilanteissa oleville vanhemmille.

Lisätietoa Yhden vanhemman liiton internetsivuilta

→ www.yvpl.fi

Hyvä erovanhemmuus - Hyve

Hyveen tarkoituksena on edistää erolasten hyvinvointia tukemalla erovanhempien ja heidän uusien kumppaniensa vanhemmuutta ja yhteistyötä. Hyve pyrkii työllään vaikuttamaan myös asenteisiin ja vanhempien väliseen tasa-arvoon sekä lisäämään ihmisten tietämystä eroon liittyvissä asioissa. Hyve toimii Yhden vanhemman perheiden liiton jäsenyhdistyksenä.

Lisätietoa Hyveen internetsivuilta

→ www.hyvaerovanhemmuus.fi

Elatusvelvollisten liitto

Elatusvelvollisten liiton tavoitteena on edistää lapsen oikeutta säilyttää mahdollisimman hyvät suhteet molempiin vanhempiinsa, vaikka vanhemmat eivät enää asu saman katon alla. Liitto järjestää lakipainotteista neuvontaa ja järjestää erilaisia perhetapahtumia ympäri Suomea. Tämän lisäksi liitto julkaisee Elatusvelvollisen-uusperheellinen lehteä.

Lisätietoa Elatusvelvollisten liiton internetsivuilta

→ www.elatusvelvolliset.fi

Suomen uusperheellisten liitto

Suomen uusperheellisten liitto eli Supli on toiminut vuodesta 1996 asti suomalaisten uusperheiden kokonaisvaltaisena tukijana. Liiton kohderyhmänä ovat uusperheiden vanhempien lisäksi myös sosiaalityön ammattilaiset, jotka työssään kohtaavat uusperheellisiä.

Lisätietoa Suomen uusperheellisten liiton internetsivuilta

→ www.supli.fi

Väestöliitto

Väestöliitto on vuonna 1941 perustettu sosiaali- ja terveysalan asiantuntijajärjestö. Väestöliiton tavoitteena on tukea lasten, perheiden ja koko väestön terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia. Väestöliitto on yhteiskunnallinen vaikuttaja, joka tarjoaa luotettavaa tutkimusta, julkaisuja sekä erilaisia väestön hyvinvointiin tähtääviä palveluja. Eroihin liittyyä tukea väestöliitto tarjoaa muun muassa yksilö- ja pariterapian muodossa.

Lisätietoa Väestöliiton internetsivuilta

→ www.vaestoliitto.fi

Muita

Seurakunnat

Seurakunnat tarjoavat apua elämän eri kriiseihin. Suomessa valtaväestöä edustavan evankelisluterilaisen kirkon työmuotoina ovat muun muassa palveleva puhelin ja erilaiset vertaistukiryhmät. Työtä seurakunnissa tekevät esimerkiksi papit ja diakoniatyöntekijät.

Lisätietoa evankelisluterilaisen kirkon palveluista löytyy internetsivuilta

→ www.evl.fi

Vaikka evankelisluterilaiset ovat enemmistönä Suomessa, niin myös muut, kuten esimerkiksi katoliset, ortodoksit ja muslimit voivat hyödyntää Suomessa oman uskontonsa rakenteiden tarjoamia palveluita erotilanteessa.

Perheasiain neuvottelukeskus

Perheasiain neuvottelukeskukset ovat Suomen evankelisluterilaisen kirkon ylläpitämiä perheneuvontayksiköitä ja niitä toimii ympäri Suomea. Perheasiain neuvottelukeskusten toiminta-ajatuksena on tuottaa sielunhoitoa ja terapeutista keskustelua sekä erilaisia terapeuttisia ryhmiä. Menetelmien avulla tuetaan ihmisiä, joiden elämässä on ongelmia tai kriisitilanteita kuten avioero. Perheasiain neuvottelukeskusten palvelut ovat kaikille avoimia ja maksuttomia.

Lisätietoa löytyy Suomen evankelis-luterilaisen kirkon internetsivuilta

→ www.evl.fi

Työterveys

Työnantajan tulee järjestää työntekijöilleen lakisääteiset työterveyspalvelut. Koska iso osa suomalaisista työkäisistä on mukana työelämässä, on työterveydellä oma roolinsa myös eroauttajana. Työterveys toimii terveyskeskuksen ohella paikkana, johon hakeudutaan erokriisin ollessa pahimmillaan, esimerkiksi sairausloman tai mahdollisen lääkityksen tarpeen vuoksi. Työterveydellä on myös tärkeä rooli ohjata asiakas hänelle sopivien muiden eropalveluiden äärelle.

Sukulaiset ja ystävät

Viimeisimpänä, mutta ei vähäisimpänä, eroauttajien listassa ovat sukulaiset ja ystävät. Erokriisin aikana ihminen tarvitsee läheisiään, ehkä jopa enemmän kuin muulloin. Eeroon saattaa liittyä myös ystävien ja sukulaisten menetyksiä, varsinkin jos ero on riitaisa. Tämä tuo haasteita eroperheiden kanssa työskenteleville. Heidän tulisi tukea erokriisistä kärsiviä vanhempia, jotta vanhemmat eivät eristäytyisi läheisistään tai eristäisi puolisoaan omista sukulaisistaan ja ystävistään.

Eeroon saattaa liittyä esimerkiksi häpeää, joka voi vaikeuttaa sukulaisten ja ystävien kohtaamista ja sen seurauksena tuen ja avun saaminen vaikeutuu. Eroperheiden kanssa työskentelevillä on mahdollisuus auttaa eroavia käsittelemään häpeän tunnetta ja näin rohkaista heitä tukemaan läheistensä apuun. Myös lapsen edun kannalta on erittäin tärkeää, että välit sukulaisiin ja ystäviin pysyvät erokriisin aikana mahdollisimman ennallaan. Tämä on oleellista lapsen turvallisuuden tunteen kannalta, kun hän vanhempiensa eron lisäksi miettii myös muiden aikuisten mahdollista menettämistä.

5.3 POHDINTABOXI

Miten huomioit verkostoitumisen tärkeyden työssäsi?

Olisiko tarpeellista, että julkinen ja kolmas sektori tekisivät enemmän yhteistyötä eroauttamiseen liittyen?

Mitä hyötyä verkostoitumisesta on työntekijän kannalta?
Pohdi myös, mitä hyötyä verkostoitumisesta on asiakkaan kannalta.

Oletko työssäsi jo valmiiksi selvillä muista erotoimijoista,
vai selvitätkö muita toimijoita tarpeen vaatiessa?

Pohdi, mitä voisit tämän oppaan luettuasi käytäntöön.
Mistä haluaisit käynnistää keskustelua tai kehittämistoimia
omassa työssäsi tai työyhteisössäsi?

6 • LOPPUSANAT

Lapsen etu sekä tasa-arvo ja isän huomiointi erotilanteessa ovat asioita, jotka herättävät paljon ajatuksia ja kysymyksiä. Näihin heränneisiin ajatuksiin ja kysymyksiin ei ole helppoja tai valmiita vastauksia. Eroperheiden kanssa työskentelevät ovat avainasemassa, kun näitä vastauksia etsitään.

Samaan aikaan elämme yhteiskunnassa, jossa isyyden merkitys kasvaa jatkuvasti. Aika on kypsä kehitykselle, joka toivottavasti johtaa isän ja äidin väliseen tasa-arvoon erotilanteessa olematta kuitenkaan ristiriidassa lapsen edun kanssa.

Muutos on hidasta. Muutosta, joka tapahtuu asenteissa, työtavoissa ja ajattelussa, ei voida olettaa tapahtuvan hetkessä. Jokainen voi kuitenkin omalta osaltaan vaikuttaa muutokseen tietoisella omien asenteiden, työtapojen ja ajattelun kehittämisellä. Toivottavasti tämä opas herätti halun kehittää työskentelyäsi tietoisesti vastaamaan tämän päivän eroauttamisen haasteisiin entistä paremmin. Vain näin muutos voi olla mahdollinen.

LÄHTEET

Aaltonen, A-K 2009. Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa.

Helsinki: Edita Publishing Oy.

Auvinen, M. 2006. Huoltoriidat tuomioistuimissa: Sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asiantuntijana. Turku: Turun yliopisto.

Avoliittolaki 1929/234.

Eerola, P. 2009. Isyys liikkeessä: Tutkimus nuorista miehistä, isyydestä ja muutoksesta.

Tampere: Tampereen yliopisto.

Forss, A. & Säkkinen, S. 2010. Lapsen elatus ja huolto [viitattu 7.3.2011]. Saatavissa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tietokannassa: http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2010/Tr13_10.pdf.

Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kansaneläkelaitos. 2011. Kansaneläkelaitos [viitattu 16.5.2011]. Saatavissa

Kansaneläkelaitoksen tietokannassa: <http://www.kela.fi>.

Karttunen, R. 2010. Isän ja äidin välissä: Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Tampere: Tampereen yliopisto.

Konttinen, E-R. 2003. Voitettu tai hävitty isyys: Miesten kokemuksia huoltajuus- ja

tapaamisoikeuskiistoista. Turku: Turun yliopisto.

Kronqvist, E-L. & Pulkkinen, M-L. 2007. Kehityopsykologia: Matkalla muutokseen.

Helsinki: WSOY.

Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.) 2009. Ero, vanhemmuus ja tukeminen.

Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361.

Lastensuojelulaki 2007/417.

Linnankoski, J. & Valtonen, M. 2008. Erosta ELOSSA: Ero-opas miehille.

Miessakit ry:n julkaisuja 2008:2. Helsinki: Miessakit ry.

Mesiäislehto-Soukka, H. 2008: Vajavainen vanhemmuus – ohitettu isyys: Isien kokemuksia vanhemmuudesta eron aikana ja sen jälkeen. Tampere: Tampereen yliopisto.

Mykkänen-Hänninen, R. & Paajanen, R. 2007. Vanhemmuus erosuhteessa [viitattu 30.5.2011]. Saatavissa Lastensuojelun keskusliiton tietokannassa: http://www.lskl.fi/files/145/Vanhemmuus_erosuhteessa_11052007.pdf.

Oikeusministeriö. 2011. Oikeusministeriö [viitattu 11.5.2011]. Saatavissa Oikeusministeriön tietokannassa: <http://www.om.fi/>.

Silven, M. 2010. Varhaiset ihmissuhteet: Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. 2001. Varhaiset Ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY.

Sosiaaliportti. 2011. Sosiaaliportti sosiaalialan ammattilaisille [viitattu 19.4.2011]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/>.

Tasa-arvoa erovanhemmuuteen – isät pois paitsiosta -projekti. 2010–2011. Projektin täydennyskoulutuksen luentomateriaalit. Luentomateriaalit.

Taskinen, S. 2001. Lapsen etu erotilanteissa: Opas sosiaalitoimelle. Stakes, Oppaita 46. Helsinki: Stakes.

Tilastokeskus. 2011. Ajankäytön muutokset [viitattu 7.3.2011]. Saatavissa tilastokeskuksen tietokannassa: http://tilastokeskus.fi/til/akay/2009/02/akay_2009_02_2011-02-17_kat_002_fi.html.

Tilastokeskus. 2010. Solmittuja avioliittoja vähemmän, avioerot lähes ennallaan [viitattu 7.3.2011]. Saatavissa tilastokeskuksen tietokannassa: http://www.stat.fi/til/ssaaty/2009/ssaaty_2009_2010-05-06_tie_001_fi.html.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2011. Työ- ja elinkeinoministeriö [viitattu 27.4.2011]. Saatavissa Työ- ja elinkeinoministeriön tietokannassa: <http://www.tem.fi>.

Väyrynen, K. 2008. Lapsen tuska huoltoriidassa: Elämää vanhempien välissä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Tasa-arvoa erovanhemmuuteen -projektin päällikkö Mika Vänskä sekä oppaan kirjoittajat Simo Pernu ja Mikko Pohjola kiittävät seuraavia henkilöitä tuesta, neuvoista ja materiaaleista oppaaseen:

Aaltonen Anna-Kaisa

Aaltonen Jussi

Berg Kristiina

Castren Anna-Maija

Haavisto Vaula

Henttonen Sanna

Huttunen Jouko

Järvenpää Irmeli

Karhuvaara Marjatta

Keto Marja

Ketonen Mika

Koiso-Kanttila Heikki

Kuusinen-James Kirsi

Lahti Sari

Lammi-Taskula Johanna

Lievonen Anneli

Luoma Paula

Mäkelä Jukka

Mäkelä Nanna

Närvi Johanna

Onwen-Huma Hanna

Palvi Tarja

Peitsalo Peter

Piensoho Tuula

Pohjola Virve

Ritala-Koskinen Aino

Saastamoinen Aija-Riitta

Saarinen Minna

Saneri Ilmo

Taajamo Terhi

Tarhala Aino

Taskinen Sirpa

Tiihonen Arto

Tikka Timo

Timperi Tomi

Tolonen Mervi

Tolonen Tarja

Vainio Petra

Varkemaa Riitta

Viholainen Niina

Kirjoittajat:

Simo Pernu
Sosionomi (AMK)

Mikko Pohjola
Sosionomi (AMK)
Tradenomi

Suoritimme sosionomi (AMK) opinnot vuosina 2008–2011 Lahden ammattikorkeakoulussa. Teimme tämän oppaan osana opinnäytetyötämme. Erovanhemmuus, isyyden muutokset ja isän huomioon ottaminen naisvaltaisella sosiaali- ja terveysalalla ovat mielestämme ajankohtaisia ja tärkeitä teemoja. Kiinnostuksemme näitä teemoja kohtaan sekä oma isyytemme innoittivat meitä oppaan kirjoitustyössä. Oppaan kirjoittaminen oli samaan aikaan sekä haastava että antoisa kokemus. Haluamme vielä kiittää perheitämme tuesta ja jaksamisesta kirjoitusprosessimme aikana.

Hyvä lukija, käsissäsi on vanhemmuuden muutoksiin, eroisyyteen ja lapsen etuun pureutuva opas. Oppaan tavoitteena on toimia ennen kaikkea ajatusten herättelijänä eroperheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille. Opas ei näin ollen tarjoa valmiita ratkaisuja, vaan rohkaisee oman työn pohdintaan ja kehittämiseen. Punaisena lankana oppaassa on isän näkökulma ja sen huomioon ottaminen erotilanteessa.

Opas on tehty osana kaksivuotista (2010–2011) valtakunnallista Tasa-arvoa erovanhemmuuteen – isät pois paitsiosta -projektia, jonka rahoitti Euroopan sosiaalirahasto sekä Sosiaali- ja terveysministeriö.

